

RECENZJA

rozprawy doktorskiej

Pana mgr. Artura Szeli

na temat:

**„WSPÓŁCZESNE UWARUNKOWANIA BEZPIECZEŃSTWA UCZESTNIKÓW KATOLICKICH
ZGROMADZEŃ O CHARAKTERZE RELIGIJNYM”,**

napisanej pod kierunkiem *prof. dr. hab. inż. Bernarda Wiśniewskiego*

Ocena wyboru i uzasadnienia problematyki rozprawy doktorskiej

Zapewnienie bezpieczeństwa obywatelowi leży w gestii danego kraju. Dlatego też przygotowywane są systemy, struktury, służby, straże i inspekcje w celu optymalnego „radzenia” sobie w przypadku zagrożenia lub wystąpienia zdarzenia niekorzystnego. Stopień przygotowania zależy przede wszystkim od identyfikacji zagrożeń, bo wtedy wiadomo do czego można się spodziewać, a następnie należy podjąć działania, aby poziom ryzyka był akceptowalny. W osiągnięcia tego celu, poziomu ryzyka akceptowalnego dla zagrożeń, funkcjonują w Polsce rozwiązania w zakresie ochrony ludności i zarządzania kryzysowego, obrony narodowej, bezpieczeństwa fizycznego czy instytucjonalnego, oraz wielu innych płaszczyznach. Jednak należy zwrócić uwagę, że niektóre obszary wymagają przygotowania dodatkowych rozwiązań w celu optymalizacji opartej na badaniach naukowych w danym zakresie. Jednym z nich jest bezpieczeństwo zgromadzeń o charakterze religijnym.

Dlatego też, problematyka rozprawy doktorskiej Pana mgr. Artura Szeli porusza oczekiwany problem naukowy i stanowi ważny głos w tym zakresie.

Cel i zakres rozprawy oraz przeprowadzone badania stanowią istotny wkład w rozwój bezpieczeństwa zgromadzeń o charakterze religijnym oraz wpisują się także bezpośrednio

w kształtowanie bezpieczeństwa w Polsce.

Warto podkreślić, że przeprowadzone badania wskazują, że problematyka bezpieczeństwa uczestników zgromadzeń religijnych nie była do tej pory poddana badaniom w obrębie nauk o bezpieczeństwie.

Ocena rozprawy pod względem formalnym

Rozprawa doktorska Pana mgr. Artura Szeli jest dziełem pełnym w rozumieniu prowadzenia badań naukowych. Zawiera całościowe sprawozdanie z przeprowadzonych badań wraz z bibliografią oraz załącznikami. Praca liczy 191 stron i zawiera wszystkie części, które powinno mieć sprawozdanie naukowe – wstęp, sześć rozdziałów:

1. Założenia badawcze
2. Zakres przedmiotowy rozważań w kontekście zgromadzeń o charakterze religijnym
3. Charakterystyka zgromadzeń o charakterze religijnym
4. Doświadczenia w organizacji zgromadzeń o charakterze religijnym – studia przypadków
5. Możliwości wykorzystania rozwiązań prawno-organizacyjnych obowiązujących podczas zapewnienia bezpieczeństwa skupisk ludzkich innych, aniżeli religijne
6. Koncepcja zapewnienia bezpieczeństwa uczestników zgromadzeń o charakterze religijnym

i zakończenie. Dysertacja ponadto zawiera bibliografię (s. 192-206), w tym opracowania zwarte (150 pozycji), artykuły (7 pozycji), słowniki, leksykony i encyklopedie (10 pozycji), przepisy prawa (41 pozycji), netografia (39 pozycji) i inne (2 pozycje). Praca zawiera 4 załączniki (s. 207-236), streszczenie rozprawy (s. 237-238), abstract of the doctoral dissertation (s. 239-240), klazulę informacyjną (s. 241) i oświadczenie autora pracy (s. 242). Ich wykorzystanie jest właściwe.

W rozprawie przyjęto dwa główne cele badań:

- *poznawczy* - zdiagnozowanie obecnie stosowanych rozwiązań organizacyjno-prawnych w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa uczestnikom zgromadzeń o charakterze religijnym;
- *użyteczny* - opracowanie naukowo uzasadnionej koncepcji zapewnienia bezpieczeństwa uczestnikom zgromadzeń o charakterze religijnym.

Natomiast główny problem badawczy został określony jako: *Co i w jaki sposób decyduje o bezpieczeństwie uczestników zgromadzeń o charakterze religijnym?*

W świetle tak określonego problemu badawczego, Autor niniejszej dysertacji sformułował następujące problemy szczegółowe:

1. Jak, w kontekście zgromadzeń o charakterze religijnym, postrzega się bezpieczeństwo, uwzględniając zagrożenie, niepewność i ryzyko?
2. Co determinuje bezpieczeństwo uczestników zgromadzeń o charakterze religijnym?
3. Jakie reguły obowiązują podczas organizacji krajowych oraz międzynarodowych zgromadzeń o charakterze religijnym?
4. W jakim zakresie można wykorzystać obowiązujące w Rzeczypospolitej Polskiej rozwiązania prawno-organizacyjne, obowiązujące podczas zapewnienia bezpieczeństwa skupiskom ludzkim innym niż religijne?
5. Jaki zakres przedmiotowo-podmiotowy powinna obejmować koncepcja zapewnienia bezpieczeństwa uczestnikom zgromadzeń o charakterze religijnym?

W toku procesu badawczego została sformułowana następująca *główna hipoteza badawcza*: o bezpieczeństwie uczestników zgromadzeń o charakterze religijnym decydują w głównej mierze: charakter zgromadzenia i związane z nim zagrożenia, wymagania prawne obowiązujące podczas ich organizacji oraz możliwość wsparcia organizatorów tych zgromadzeń przez instytucje państwowe i organizacje pozarządowe.

Na podstawie głównej hipotezy badawczej Autor zdefiniował i zweryfikował następujące szczegółowe hipotezy badawcze:

- bezpieczeństwo zgromadzeń o charakterze religijnym pozostaje w ścisłym związku z poziomem niepewności, zagrożeniami oraz ryzykiem związanym z ich wystąpieniem;
- zasadniczymi wyznacznikami bezpieczeństwa zgromadzeń o charakterze religijnym są: ich rodzaj, sylwetka ich uczestnika oraz zagrożenia godzące w bezpieczeństwo zarówno zgromadzeń, jak i ich uczestników;
- organizacja krajowych zgromadzeń o charakterze religijnym wskazuje na prawidłowości związane z powierzaniem odpowiedzialności za zapewnienie bezpieczeństwa stronie kościelnej, a w przypadku zgromadzeń międzynarodowych instytucjom państwowym odpowiedzialnym za bezpieczeństwo wewnętrzne;

- dotychczasowe doświadczenia związane z zapewnieniem bezpieczeństwa uczestników zgromadzeń o charakterze religijnym wskazują na możliwość wykorzystania rozwiązań stosowanych podczas organizacji zgromadzeń publicznych oraz imprez masowych w zakresie określonym przez źródła powszechnie obowiązującego prawa i kwestie regulujące relacje państwa i Kościoła katolickiego;
- koncepcja zapewnienia bezpieczeństwa uczestnikom zgromadzeń o charakterze religijnym powinna być oparta na obowiązującym porządku prawnym i obejmować propozycje rozwiązań w zakresie zabezpieczenia medycznego, sanitarnego, higienicznego, bezpieczeństwa i porządku publicznego, bezpieczeństwa powszechnego, a także wsparcia działań organizatorów przez instytucje państwowe oraz organizacje pozarządowe.

Zaś sam przedmiot badań został określony jako przedsięwzięcia realizowane z myślą o bezpieczeństwie uczestników zgromadzeń religijnych. Autor wprowadził także kilka ograniczeń badawczych wynikających między innymi z obszerności samego tematu jak i dostępu do informacji niejawnych (s. 22-23).

Istotne z punktu widzenia efektywności procesu badawczego było stosowanie przez Autora metod jakościowych i ilościowych znajdujących zastosowanie w naukach społecznych oraz wykorzystanie: wnioskowania indukcyjnego, wnioskowania dedukcyjnego, analizy będącej postępowaniem badawczym, uogólnienia, abstrahowania. Jakość prowadzonych badań i wiarygodność ich wyników była uzależniona od analizy krytycznej literatury przedmiotu, syntezy, analogii i porównania.

W ramach badań wykorzystywano ponadto metody empiryczne, w tym sondaż diagnostyczny, wywiad z ekspertami, obserwację oraz analizę dokumentów.

Przyjęte przez Autora założenia badawcze, tj. sytuację problemową, cele i problemy badawcze, hipotezy badawcze, przedmiot badań oraz metody, techniki i narzędzia badawcze, należy uznać za właściwe.

Ocena rozprawy

Pierwszy rozdział – ZAŁOŻENIA BADAWCZE został opisany i oceniony powyżej. Natomiast na szczególną uwagę i docenienie zasługuje samo dostrzeżenie problemu w zakresie nauk o bezpieczeństwie, tj. bezpieczeństwa uczestników katolickich zgromadzeń o charakterze religijnym. Do tej pory badania na taką skalę i w takim zakresie nie były prowadzone przez co ten obszar bezpieczeństwa wymaga szczególnej uwagi. Krytycznym przykładem tego była organizacja Światowych Dni Młodzieży, gdzie niektóre rozwiązania i analizy powstawały ad hoc.

W rozdziale drugim – ZAKRES PRZEDMIOTOWY ROZWAŻAŃ W KONTEKŚCIE ZGROMADZEŃ O CHARAKTERZE RELIGIJNYM zaprezentowano de facto kompendium wiedzy do prowadzonych w dalszej części badań. Autor niniejszej dysertacji przedstawił podstawowe ustalenia terminologiczne dotyczące przedmiotu badań, z uwzględnieniem przeglądu literatury oraz przepisów prawa odnoszących się do takich pojęć jak: zgromadzenia religijne, bezpieczeństwo publiczne, porządek publiczny, bezpieczeństwo powszechne, niepewność i ryzyko. Na szczególną uwagę zasługuje ujęcie dwóch ostatnich pojęć, bez których badania byłyby nie do końca kompletne i wartościowe. Warto zaznaczyć, że zgromadzenia osób o charakterze religijnym są powszechnie występującym zjawiskiem społecznym, gdzie motywacja religijna jest wynikiem dążenia do zaspokojenia potrzeby duchowej. Cytując za Autorem: *„...Bezpieczeństwo zgromadzeń o charakterze religijnym może być rozpatrywane jako stan niezagrażenia przebiegu spotkania, jak również jako stan niezagrażenia, spokoju i pewności uczestników zgromadzenia będącego ogółem wiernych uczestniczących w uroczystościach motywowanych religijnie. Ów stan jest wolny od czynników destrukcyjnych o charakterze zagrożeń bezpieczeństwa powszechnego i publicznego. Zagrożenia te są zagrożeniami bezpieczeństwa wewnętrznego państwa...”*. Czy rzeczywiście bezpieczeństwo zgromadzeń o charakterze religijnym to stan niezagrażenia? Czy zatem kiedykolwiek jest bezpiecznie skoro zagrożenia występują stale? Nikt nie jest w stanie wyeliminować wszystkich zagrożeń. Czy nie byłoby zadaniem określenie bezpieczeństwa jako poziomu ryzyka akceptowalnego, gdzie ryzyko rozumiane jest jako prawdopodobieństwo wraz ze skutkami w określonym czasie?

Cytując Autora *„...niezagrożone zgromadzenie i niezagrażeni wszyscy jego uczestnicy, w tym szczególnie kapłan i wierni...”*, *„... sytuacja jest postrzegana przez podmiot w niej uczestniczący*

jako wolna od zagrożeń...". Jak ma się to do de facto zagrożeń i dysfunkcji (w tym zdrowotnych) przytoczonych z badań Joanny Sowizdraniuk (s.88)?

Wartość merytoryczna tego rozdziału jest jednak znacząca, a sam proces bezpieczeństwa został scharakteryzowany jako złożone działanie wielopodmiotowe opierające się na współdziałaniu poszczególnych elementów systemu bezpieczeństwa. Autor słusznie zauważa, że podstawą procesu bezpieczeństwa jest właściwie skoordynowane i zsynchronizowane działanie zbiorowe, przyjmujące formę współdziałania wszystkich podmiotów mogących pomóc lub choćby zmniejszyć skutki zaistniałego zagrożenia, a planowanie działań powinno opierać się na wyznaczeniu celu antycypowanych zdarzeń i analizie ryzyka.

Wnioski Autora: *„...Chcąc zapewnić bezpieczeństwo zgromadzeń religijnych, należy je odpowiednio zorganizować na bazie analizy ryzyka oraz przy maksymalnym zmniejszeniu sfery niepewności...”* wskazują na wnikliwą analizę i znajomość tematu dysertacji.

Proces badawczy w tym rozdziale został przeprowadzony właściwie.

W rozdziale trzecim – CHARAKTERYSTYKA ZGROMADZEŃ O CHARAKTERZE RELIGIJNYM Autor scharakteryzował rodzaje zgromadzeń o charakterze religijnym, a także opisał sylwetkę uczestnika tych zgromadzeń. Ponadto, syntetycznie zostały omówione zagrożenia zgromadzeń o charakterze religijnym.

Można wyraźnie zaobserwować ciągłość procesu badawczego. Rozdział drugi i trzeci stanowią podwalinę do dalszych badań przedstawionych w dysertacji w zakresie zgromadzeń o charakterze religijnym.

Badania przeprowadzone przez Autora dysertacji wskazują na wyjątkowość i specyfikę zgromadzeń o charakterze religijnym, gdzie główna różnica polega na celu, celu religijnym, jakim jest modlitwa. Zostało także opisane wiele czynników mających wpływ na cały proces projektowania takiego zgromadzenia oraz wszystkie elementy mające większy bądź mniejszy wpływ na jego przebieg. W dysertacji zostały uwypuklone podstawowe czynniki skutkujące wykonalnością i sprawnym przeprowadzeniem danego przedsięwzięcia. Wskazano, że wykonalność zależy od możliwości sytuacyjnej (zgromadzenie religijne, otoczenie organizacyjne i społeczne) i dyspozycyjnej.

Analizie poddano warunki towarzyszą poszczególnym rodzajom spotkań religijnych, w tym: dostępność miejsc spotkań religijnych, dostępność zgromadzenia dla jego uczestników, charakterystykę wykorzystania miejsc prowadzenia spotkań religijnych, typy obiektów

budowlanych, znaczenie dla kultury miejsc i obiektów służących spotkaniom religijnym, wielkość spotkań religijnych, stopień zorganizowania uczestników spotkań religijnych, poziom zagrożenia spotkań religijnych oraz skalę zainteresowania spotkaniami religijnymi.

Natomiast możliwość dyspozycjonalną tworzą: wiedza, umiejętności, sprawność i siła, a także motywacja członków strony organizacyjno-porządkowo-medycznej.

W toku badań opartych także na opinii ekspertów, Autor dysertacji określił, że jednym z kluczowych elementów przygotowania do organizacji i przeprowadzenia zgromadzenia o charakterze religijnym jest gra decyzyjna (ćwiczenia realistyczne) uwzględniająca zidentyfikowane zagrożenia, które są określone poprzez przyczyny ich wystąpienia i skutki wraz z częstotliwością. Poprzez takie działania można zdecydowanie skuteczniej zarządzać ryzykiem. Przeprowadzone badania wskazują, że zagrożenia w czasie tego typu zgromadzeń są liczne i posiadają zróżnicowany charakter.

W rozdziale trzecim proces badawczy jest przeprowadzony w sposób właściwy, jest także naturalną konsekwencją badań w rozdziale poprzednim.

Rozdział czwarty – DOŚWIADCZENIA W ORGANIZACJI ZGROMADZEŃ O CHARAKTERZE RELIGIJNYM – STUDIA PRZYPADKÓW jest przedstawieniem i analizą doświadczeń krajowych i międzynarodowych w zakresie zgromadzeń o charakterze religijnym. Została przeprowadzona ocena pod względem identyfikacji wspólnych cech dla różnych przypadków. Ten element procesu badawczego miał więc na celu wypracowanie kryteriów organizacyjnych, funkcjonalnych i ocennych w celu wypracowania koncepcji z rozdziału szóstego.

Autor dokonuje analizy wielu elementów prawnych i organizacyjnych, w tym szczególnych uprawnień wynikających z *Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską* (np.: organizowanie kultu publicznego przez władzę kościelną, itp.). Wskazane jest ponadto, że działania podejmowane na rzecz bezpieczeństwa uczestników zgromadzeń o charakterze religijnym można prześledzić na: zgromadzenia o charakterze religijnym wykorzystujące drogi publiczne w sposób szczególny (np. zgromadzenia lokalne na drogach publicznych województwa świętokrzyskiego, opolskiego i łódzkiego; Warszawska Akademicka Pielgrzymka Metropolitalna); zgromadzenia o charakterze religijnym w postaci cyklicznych religijnych spotkań młodzieży (np. Ogólnopolskie Spotkania Młodzieży „Lednica 2000”). Oprócz krajowych spotkań na terytorium Polski odbywają się liczne zgromadzenia o charakterze religijnym, realizowane także w formacie międzynarodowym (uczestnikami są polskie

i zagraniczne wspólnoty religijne, a także osoby indywidualne). Trzy międzynarodowe spotkania zostały poddane analizie: podróż apostolska papieża Jana Pawła II do Polski, Światowe Dni Młodzieży przeprowadzone w 1991 roku, Światowe Dni Młodzieży przeprowadzone w 2016 roku.

Przeprowadzone badania wskazują, że z powodu licznych zgromadzeń o charakterze religijnym na obszarze Polski wyniki niniejszej dysertacji przełożą się na zastosowanie praktyczne.

Autor dysertacji sformułował jeden bardzo ważny wniosek dotyczący bezpieczeństwa. Cytując: „...*Organizator kościelny żyty z lokalną wspólnotą mieszkańców oraz instytucjami tam funkcjonującymi, częstokroć realizuje uroczystości religijne lub inne zachowania zbiorowe o charakterze religijnym bardziej w oparciu o zwyczaj, niż obowiązujące przepisy. Naruszenia formalne (brak uzgodnienia wykorzystania dróg w sposób szczególny z właściwym zarządcą tych dróg) zazwyczaj nie skutkują niebezpieczeństwem. Jednak należy zauważyć, że takie niesformalizowane postępowanie, o ile nie niesie negatywnych skutków w sytuacji normalnej, może przyczynić się do zagrożenia uczestników zgromadzenia religijnego w sytuacji trudnej...*”.

Nasuwa się zatem wniosek, że Kościół na mocy prawa, będąc samodzielnym gospodarzem i organizatorem zgromadzeń o charakterze religijnym, powinien sformalizować współpracę państwowymi instytucjami właściwymi w tym zakresie.

Proces badawczy przeprowadzony właściwie.

W rozdziale piątym – MOŻLIWOŚCI WYKORZYSTANIA ROZWIĄZAŃ PRAWNO-ORGANIZACYJNYCH OBOWIĄZUJĄCYCH PODCZAS ZAPEWNIENIA BEZPIECZEŃSTWA SKUPISK LUDZKICH INNYCH, ANIŻELI RELIGIJNE dokonano bardzo ciekawej analizy rozwiązań stosowanych w Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie odnoszącym się do:

- organizacji zgromadzeń religijnych oraz
- imprez masowych.

W ramach badań określono przede wszystkim wieloaspektowe źródła rozwiązań prawno-organizacyjnych wraz z zakresem ich stosowania, omówiono kompetencje wybranych instytucji włączonych w ten proces oraz określono zadania i obowiązki organów administracji publicznej. Zastosowano także analizę porównawczą kilku wybranych elementów

organizacyjnych. De facto określono rozwiązania dotyczące bezpieczeństwa uczestników zgromadzeń publicznych oraz imprez masowych.

Jednoznacznie wynika, że organizatorzy zgromadzeń publicznych czy też imprez masowych odpowiadają za bezpieczeństwo swoich przedsięwzięć, a tym samym uczestników. Wszystkie uzgodnienia, zgody i inne rzeczy formalne są właśnie w gestii organizatora.

Czytując Autora: „...*Warunkiem powodzenia bezpiecznie przeprowadzonego zgromadzenia lub imprezy jest nadzór organu samorządu terytorialnego, szczególnie w postaci właściwego co do miejsca wójta, burmistrza lub też prezydenta miasta, jak również współpraca organizatora z właściwymi rzeczowo i miejscowo instytucjami systemu bezpieczeństwa państwa...*”. Co zatem ze „zwyczajowym” organizowaniem zgromadzeń, jeśli dany organ samorządu terytorialnego nie jest świadomy organizacji danego przedsięwzięcia?

Należy zaznaczyć, że Konstytucja stanowi, iż „Rzeczpospolita Polska (...) zapewnia bezpieczeństwo obywateli”. Służby, straże i inspekcje będą na tyle skutecznie działały, na ile organizator wskaże i uzgodni zakres potrzeb i dokona analizy i oceny zagrożeń oraz ryzyka.

Proces badawczy jest przeprowadzony w sposób właściwy.

W rozdziale szóstym – KONCEPCJA ZAPEWNIENIA BEZPIECZEŃSTWA UCZESTNIKÓW ZGROMADZEŃ O CHARAKTERZE RELIGIJNYM Autor niniejszej dysertacji przedstawił założenia koncepcji skutecznego doskonalenia procesów zapewnienia bezpieczeństwa uczestnikom zgromadzeń religijnych. Koncepcja ta jest dobrym punktem wyjścia do opracowania zmian prawnych i organizacyjnych nie tylko w przygotowaniu instytucji publicznych, ale także Kościoła – jako głównego organizatora tychże zgromadzeń. Koncepcja ta odnosi się do kilku podstawowych i niezbędnych kwestii, takich jak:

- wymagania medyczne, sanitarne i higieniczne,
- wymagania w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego,
- wymagania w zakresie bezpieczeństwa powszechnego,
- obowiązki organizatorów,
- możliwości wsparcia przez instytucje państwowe,
- możliwości wsparcia przez organizacje pozarządowe.

Elementem koncepcji są także rekomendacje dotyczące rozwiązań organizacyjnych dotyczących bezpieczeństwa zgromadzeń o charakterze religijnym.

Analiza koncepcji wykazuje, że wprowadzenie proponowanych rozwiązań w znacznym stopniu przyczyniłoby się do poprawy bezpieczeństwa i obniżenia ryzyka zagrożeń. Jedną z krytycznych uwaga wskazano, że niezbędne jest powołanie osoby piastującej funkcję kierownika ds. bezpieczeństwa, która posiadałaby szeroko rozumiane kompetencje do zarządzania bezpieczeństwem w ramach zgromadzeń o charakterze religijnym. Kolejnym, niezbędnym elementem jest właściwa organizacja działań podejmowanych na rzecz bezpieczeństwa oparta o współpracę strony kościelnej – jako organizatora – ze stronami pozakościelnymi, reprezentującymi instytucje państwowe oraz organizacje pozarządowe.

Koncepcja ta jest bardzo wartościowa i stanowi kluczowy, wynikowy element przeprowadzonego procesu badawczego.

Rozprawa zakończona jest trafnie sformułowanymi wnioskami.

Ocena ogólna i wniosek końcowy

Rozprawa opracowana została zgodnie z tytułem. Autor uzyskał zamierzony cel jakim jest praca naukowa potwierdzająca kompetencje badawcze. Recenzowana praca prezentuje się pod względem formalnym i merytorycznym bez zastrzeżeń. Doktorant wykazał się podstawową wiedzą z nauk o bezpieczeństwie, a także umiejętnością samodzielnego prowadzenia prac naukowych. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że Autor niniejszej dysertacji podjął się przeprowadzania badań w obszarze, w którym nie występują opracowania naukowe, tj. w zakresie bezpieczeństwa katolickich zgromadzeń o charakterze religijnym.

W związku z tym stwierdzam, że praca Pana mgr. Artura Szeli spełnia wymagania określone ustawą z dnia 14 marca 2003r. *o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz.U. Nr 65, poz. 595, ze zm.) i wnoszę o dopuszczenie recenzowanej rozprawy doktorskiej do publicznej obrony.

